

С

У

Қ

Б

А

І

200

0

0

0

0

0

ЕРСІЗ ПІРІР АПАНЫ

Несіпбек АЙТҰЛЫ: "Ой түбінде жатқан сөз"

- Жүректен шықпаған сөздің ғұмыры қысқа болатынын ақындар жақсы біледі ғой, сондықтан әңгімемізге кіріспес бұрын келісіп алайық, ағыңыздан жарылып тек шындықты ғана айтсаңыз. Осыған келісесіз бе?

- Келістік.

Онда сауалыма көшейін. Қай кезден өлең жаза бастадыңыз?

- «Балалық» деп айтылатын алғашқы өлеңім ұмытпасам 1965 жылы Шұбартау аудандық «Жаңа өмір» газетінде жарық көрді. Одан да бұрын бала кезімде ауылдың (ауылым Тарбағатай) үлкендерінің қызық көріп қолдауымен той-томалақта қыздармен айтысып жүрдім. Ол кезде жанымыздан өлең шығармаймыз, ол кісілер жаттатады. Мысалы, әлі есімде, бір жолы мені бір қызбен айтыстырды. Ол қыздың да әкесі өлеңші болса керек, оған да біраз дүние үйретіп қойыпты. Менің де құлағыма жездем талай сөзді құйып қойған. Екеуміз жаттанды өлеңді бұрқыратып отырмыз.

Қыз айтты:

Әй, қалқам, ондаймысың, мұндаймысың,

Жүгің шешіп түйеңнен қонбаймысың.

Ойбай-ау, иә, астапыралла, былай еді ғой:

Әуеде ұшып жүрген шіркеймісің,

Бетінді шіркей шақса бүркеймісің.

Малыңды жиған-терген маған беріп,

Артына әке-шешен тіркеймісің, –

деді.

Оның алдында мен бүй дедім:

Қаратаудың басынан келі аламын,

Келімді жерге қойып демаламын.

Ыдырыстың қызы сен керім болсаң,

Бар малымды берсем де сені аламын.

Осы сөзден кейінгі айтқаны жаңағы ғой. «Артына әке-шешен тіркеймісің», – деген сөз оңай емес, мен жеңіліп қалдым. Әрине, қыздан жеңілу үлкен намыс, бала болсақ та оны білеміз. Іш алай-дүлей. Жездем басу айтып, «ондай-ондай бола береді, жасымау керек», – деп қыздың жаңағы сөзінен кейін қалай сүріндіруге болатынын үйретіп кетті. Сонымен екінші бір тойда үлкендер бізді тағы да айтыстырды. Сол жаттанды айтыс тура өткен жолғы жеріне келіп тоқтағам кезде жездем үйреткен мына бір жолдарды айтып жібердім:

Қалқатай, ондаймысың, мұндаймысың,

Ауылың алыс болса қонбаймысың.

Малымды жиған-терген саған берсем,

Әм малым, әм қатыным болмаймың, –

дедім. Жұрт ду күлді. Қыз сөз таба алмай қалды.

Өлең жазуыма себеп болған жай – мына біздің Семейдің Шұбартауында (Баршатаста) 5–6 класс оқып жүрген кезімде... Ол кезде совхоз орталықтарында сегіз жылдық мектеп те, аудан орталығында он жылдық үлкен мектеп-интернат бар. Сол интернатқа ауылдың балалары келе бастайды ғой. Сонда Айқыз деген ауылдан (бұрын Калинин совхозы деп аталушы еді) Оразғали Мұхитов деген жігіт келді. Сол жігіттің «Қазақстан пионері» газетіне «Теңіз» деген бір шумақ өлеңі шығыпты. «Оразғали деген ақын жігіт келіпті» деп ел шу ете қалды. Мен әлгі өлеңді оқыдым да, іштей Оразғалимен бәсекеге түстім. «Әй, ондай өлеңді мен де шығарамын» дедім. Бірге жататын бес-алты бала «шығара алмайсың» деді. Сол күннен бастап тырп етпей жеті күн отырдым. Аудандық газетке жазғанымды алып, жүгіріп барамын. Өлеңімді жаратпай қайтарып береді. Жетінші күні өлеңім шықты! Төлеуғали Есімжанов деген ақын ағамыз үстінен сәл өңдеп, «Балалық» деген өлеңімді аудандық газетке жариялапты. (Төлеуғали Есімжанов кейін «Ара» журналында істеп жүрген кезінде 37 жасында қайтыс болды. Өте талантты жазушы еді). Маған түрткі болған Оразғалидың «Қазақстан пионері» газетіне шыққан бір ауыз өлеңі. Артынан бір-екі айдан соң «Семей таңы» газетінде үш-төрт өлеңім шықты.

Содан кейін мен дәндеп, Алматыға, «Лениншіл жас» газетіне өлеңдерімді жібере бастадым. Әлі есімде, сол кезде «Лениншіл жас» газетінен, Оразбек

Сәрсенбаев ағамыздан хат келді. «Талаптана түс. Мына өлеңдеріңді жариялай алмадық» депті ағамыз. Сол хатты балаларға көрсетіп мақтанғаным бар.

-Өлеңді не үшін жазасыз?

-Біреулер «өлеңді елім үшін, Отан үшін, халқым үшін жазамын» деп жатады. Мен өзім үшін жазамын. Ақын болып қалыптасқан со, сол ақындығымды өлтіріп алмас үшін... Құдайға шүкір, қалың оқырман біледі. Өзімнің атымды жоғалтып алмас үшін жазамын. Ал енді ол қалай шығады, не болады, жұртқа ұнай ма, ұнамай ма, ол құдай берген таланттың шама-шарқына байланысты нәрсе. Мүмкін кейін бізді жұрт қабылдамай қалуы да... Әркімнің өзінің «Мені» бар, әркімнің өзіндік кеудесі бар. Өзін жақсы көрмейтін қаламгер, өзін жақсы көрмейтін адам жоқ. Мен де өзімді жақсы көремін. Бірақ солай екен деп жұрттың бәрі менің өнеріме, менің жырларыма өліп-өшіп тұрмауы да мүмкін ғой. Мүмкін мен нашар ақын шығармын. Сондықтан... оны уақыт көрсетеді. Мен керемет едім, анау-мынау деп айта алмаймын. Әйтеуір өзімнің қолымнан келген, кеудемнен, жүрегімнен шыққан нәрсемді қағазға түсіремін. Осы...

-Шәкәрімнің:

Басында жас бала едің сен,

Ойың бұзылмаған, көңіл!

Періштедей таза едің сен,

Қиянат қылмаған, көңіл! – деп басталатын өлеңінде:

Қырық жылдан жас өткенде,

Қызудың көбі кеткенде,

Есептер кезі жеткенде,

Не болар бұрмаған, көңіл!

«Келіп қайдан, барам қайда?»

Не қылғаным болар пайда?

Қалам ба мал боп сайда?» –

Деген ой тырнаған, көңіл! – дейтін еді ғой. Қырық жас ақылдың толысып, алды-артыңды бажайлайтын-болжайтын меже болса керек.

Ақын Несіпбек қырықтың қырқасынан асқан кезде былай деп толғаныпты:

Қырықтан асқан жастамын,

Қырқылжың тарта бастадым.

Құбыла соққан құйындай,

Қылықтың бәрін тастадым.

Қайқаңға салсаң қасқамын,

Ойпаңға салсаң басқамын, – дей келіп:

Қырмаға өрлеп жоталап,

Қарасам, өмір қатал-ақ.

Жаныған пышақ секілді,

Жағыма тиді шапалақ.

Жүректің басы қапалап,

Көзімнің жасы боталап.

Сарқырап аққан өзеннің,

сарынын құдым қаталап.

Қарсыдан ұрған көк дауыл,

Үстімнен өтті тапалап.

Тұлданып тағдыр талағы,

Түйғынды тепті жапалақ.

Мысықты қағып тобықтан,

Лақтырды тышқан жата қап.

Қордағы қоңыз өрт салды,

Ордаға доңыз жапалап.

Шолтиған тонның етегі,

Шоңқайсам болды саталақ.

Шамына тиді иемнің,

Сайтаннан туған сапалақ!

Осы жолдардан сонау жиырма мен отыздағы жалындаған оттың жасы қырықтан асқанда салқын сабырға, терең ақылға қарай ойыса бастағанын аңғарасың.

Түлкіге өлім түгінен,

Ақынға қатер тілінен.

Ашыған сүттей іріген,

Сасыған еттей шіріген,

Шошынам елдің түрінен, – деген жолдарды оқығанда жаным түршіккенін несіне жасырайын. Осы жыр жолдарынан Дулаттың, Шортанбайдың сарынын естігендей әсерде болдым.

- Жыраулар поэзиясымен сіздің жырларыңыздың ішкі үндестігінің сыры неде?

– Халықтық жырлар, кара өлең – алғашқы таңдайымызға тамған біздің уызымыз. Бесік жырынан бастап, «Батырлар жыры», «Лиро-эпостық жырлар», Шығыс поэзиясының жауһарлары – осының бәрімен ерте сусындадым. Мағжандарды жасырын оқыдық, Дулаттарды оқыдық. Абай, Шәкәрім өлеңдерімен сусындап өстік. Шәкәрім кейін ашылып жатқанымен, ол кісінің өлеңдерін біздің елдің көне көз қариялары жатқа айтып отыратын. Осының бәрі бойға сінді, ойға дарыды. Ал енді жаңағы өлеңдегі ашынып айтқан жайтқа келетін болсақ, менің тағдырым... және мен сияқты біраз қазақтардың, талай тағдырлардың көрінісі бар бұл өлеңде. Жасыратыны жоқ, кезінде мұндай шындықтарды біз айта алмадық. Бұл бір менің ғана емес, халықтың белгілі бір бөлігінің «жағына тиген шапалақ» болатын. Себебі, мен 12 жасымда шекарадан бері өттім. Мыңдаған, миллиондаған адамдар атамекеніне оралды. Ал Кеңес үкіметі тұсында солардың көбі қағажу көрді. Тамағы тоқ, киімі көк болды, оған таласымыз жоқ, айналайын елге, жерге, Отанға рахмет, бірақ сенімсіздік, күдікпен қарау, жауапты қызмет бермеу т.б. осы сияқты кедергілер болғаны рас. Белгілі дәрежеде Мемлекеттік қауіпсіздік комитетінің қадағалауында болдық. Бірде-бір Қытайдан келген қазақ азаматы баспасөз органдарында редактор болған жоқ. Партияға алмады. «Сен Қытайдан келгенсің» деп көзге шұқып айтатындарды да көрдік. Оның бәрі жүрекке жиналды запыран боп. «Жағыма тиді шапалақ» деуімнің сыры осында. Мұның бәрі де менің де тағдырыма қатысты

нәрселер. 12 жастағы баламын, ол жақта қоғамдық қызметке араласқан жоқпын. Соның өзі менің алдымнан шықты ғой. Паспортыма қарайды да, көп жерлерге, жоғарыға қызметке жібермеді.

Осындай нәрселер бізге тұсау болды. Әйтпесе менің талантым кімнен кем? Білімім де Құдайға шүкір, университет бітірдім. Баспасөз саласындағы жауапты қызметтің бірсыпырасы қолымнан келер еді, бірақ бір мен ғана емес, мен сияқты талай мықты жігіттер жоғары көтеріле алмай еңісте қала берді ғой. Бірақ бір қуанарым – қаламымыды ешкім тартып ала алған жоқ. Құдай берген таланттың арқасында көңілге запыран боп жиналған дүниелердің бәрін кейін ақ қағазға ақтардым. Оның өзі мынау тәуелсіздіктің, егемендіктің арқасы.

- Орғаңның (Оралхан Бөкей) кейде әзілдеп: «Тіреп тұрған аспаның болса, тастап жібер» дегенін естуші едік. Сол Орағаң айтпақшы, ақындарда бет-жүзің демей айтып тастайтын бұла мінез болады. Шабыт үстінде әлдекімдердің шымбайына бататын өлең туып кетіп, артынан содан таяқ жеген кездеріңіз болған жоқ па?

- Мен әлі өлеңнен таяқ жей қойған жоқпын. Құдайға шүкір, қазақ баспасөзіне разымын. Бұл жағынан жолым да болды. Менің басылмай қалған өлеңім жоқ. Газет-журналдарға шықпағандары кітаптарыма кірді. Шабыт үстінде айтылған сөздер әлі менің алдымнан шыққан жоқ. Дегенмен кітап шығару жағынан көп қағажу көргенім рас.

- Бір сөз үшін жау болып,

Бір күн үшін дос болып,

Жүз құбылған салт шықты,— деп Абай атамыз айтпақшы, қазір де жүз құбылған мінезге кез келіп жүрміз. Биліктен кетсе «елім» деп «еңірейтін», билікке қолы жетсе елін ұмытып, кеңірдегін ғана ойлап, кекірейіп шыға келетін шенеуніктерді де көретін болдық. Халық соларға не үшін қажет деп ойлайсыз?

– Ұлтын, елін, халқын сүйетін үлкен азаматтар жауапты орындарда отыратын болса, бұл үлкен бақыт. Ал, халықтың қасіреті – тек өз қара басын ғана ойлайтын алаяқтар ел тізгінін ұстаса, ұлттық рух бойына қалыптаспаған, ұлттық деңгейде ойлай білмейтін жандар билікке келсе – сол қасірет. Көп жағдайда халқымыздың қамын ойлайтын, азаматтар жоғарыда аз ба деп күдіктенемін. Ұлттық тілін білмейтін, ана сүтімен бойларына дарымаған. Ана тілінің уызымен ауызданбаған адам ұлтының, халқының мұң-мұқтажын жете түсіне алмауы мүмкін. Оларды кінәлау да қиын. Бойына сіңбеген нәрсені қалай талап етесің олардан. Ондай жандар өз жатырынан, өз ана сүтінен, өз топырағынан, өз ұлтынан жерініп тұрады екен. Қаншама ынталы боп талаптанғанымен де бойына сіңіре алмайды. Басқа бір бесікке бөленіп, өзге

бір бесік жырын естіген жанның өз топырағына, өз ұлтына оралуы өте қиын екен. Олжас ағамыз сияқты арғы-бергі тарихты зерттеп, ұлы ойшылдықпен зерделеп келіп оралмаса, өз төтесінен жол тауып келуі қиын-ақ. Қарапайым пенделер «ит тойған жеріне» деген сияқты, ұлттық деңгейде ойлауға көтеріле бермейді. Ұрпақ алмаспай, бұлар жаңармай мен қазақтың рухани әлемінің аспаны жарқырайды, ұлтымыздың басында үйіріліп тұрған кара бұлттар кетеді дегенге сеніңкіремеймін.

– Ақшаға қалай қарайсыз? Біреулер «байлық – талантқа тұсау» деп жүр. Біреулер «аш адам ақылды сөз айта алмайды» дейді. Қазіргі қазақ ақындарының хал-ахуалы қалай? Шығармашылықпен айналысатын адамдарға мемлекет тарапынан қандай қолдау, жәрдем көрсетілуі тиіс деп ойлайсыз?

– Ақшаны жек көретін адам жоқ шығар. Ақшаға теріс қараймын десем, ол өтірік болады. Ақша қажет. Бала-шағамның тамағына, киіміне, пәтерақыға, еркін жүріп-тұруға жететін ақша болса, содан кейін алаңсыз жазуға отырсаң ол бақыт қой. Ал қарның ашып жүріп, жүгіріп жүріп, ертең бала-шағамды қалай асыраймын дейтін мына заманда «аш болса жақсы өлең туады екен» дегендері бос сөз. «Байтал түгіл бас қайғы» боп кетеді. Тұрмыстың батпағына батып жатқандықтан қазір рухани әлеміміз өгейсіп, ойсырап, жұтап тұр. Қанша жерден Кеңес өкіметін жамандасақ та, ол кезең шығармашылық адамдарына жағдай туғыза білді. Еркін жаздық. Тұрмысқа онша алаңдағанымыз жоқ. Абай атам алаңсыз жатты. Жағдайы жақсы еді, дәулеті жеткілікті болатын. Құнанбайдың баласы болғандықтан да дүниеге алаңдаған жоқ. Абайдікі ой күйзелісі еді. Ал біздікі тұрмыс күйзелісі. Біздің қасіретіміз осы. Әдебиетке мемлекет тарапынан көмек керек, шет елмен бізді салыстыруға келмейді. Онда ғасырлар бойы қалыптасқан жүйе бар. Қалыптасқан сана бар. Онда жақсы кітап шықса сатып алатын жұртта жағдай бар. Жақсы қаламақы бар. Олардың экономикасы дамыған. Тұрмыстары жақсы. «Нан болса, ән де болады» деген сөздің жаны бар. Қарны тоқ ел көшелі сөз іздейді. Аш адамға ақыл емес, кеңірдегіңнен өтетін ас керек. Міне, әңгіме қайда жатыр. Біз социализмнен капитализмге көшкен елміз. Жүйе өзгерді. Сана өзгерді. Бұрынғы қалыптасқан түсінік бүлінді, бұзылды. Халыққа сын тағу қиын. Біз қалыптасу дәуірін бастан өткеріп жатырмыз. Өз күнімізді өзіміз көруге, шынын айтқанда өлмеудің қамына көштік. Қалайда жан бағу керек. Бала-шағаны асырау керек. Үлкен өнерді, үлкен әдебиетті ойлау мұндай кезде қиын тиеді. Экономика қалыптаспай елдің жағдайы түзелуі қиын. Қаламгерлерге тіпті қиын тиеді. Қаламынан өзге, ой мен сезімнен басқа берері жоқ ақын-жазушылар абдырап қалғаны рас. Бүгінгі туған балалардың жөні басқа. Бүгін туған ақындар да заманына бейім туады. Біз орта жолда борттан лақтырып тастағандай күйге түстік. Бұрынғыдай жағдай туғызбаса да, кітап шығару, қаламқысын төлеу мәселесін шешу керек деп ойлаймын. Бұл – адам еңбегін қанау. Авторлық құқықтың бұзылуы. Міне, осы мәселелер шешілуі тиіс деп есептеймін. Қазақстан Жазушылар

Одағының мүшелерін қайта қарау қажет. Әдебиетке қосары бар, талантты жазушыларға Қытайдағы сияқты айлық белгіленсе де дұрыс болар еді. Әйтпесе, өнерсіз, әдебиетсіз ел ешқайда бара алмайды. Халық онсызда тоналып болды. Рухани тоналуға түссек, онда ұлт ретінде сақталып қалуымыз екіталай. Бүйте берсек ұлттық тәуелсіздігімізден айырылып қалуымыз мүмкін. Рухани тәуелсіздіктен айырылу, ұлттық тәуелсіздіктен айырылу деген сөз.

- Жас ақындардың ішінен кімдерден үміт күтесіз?

- Бізде таланттар өте көп. Солардың ішінде ерекше бір дарындар бар. Құбылыс болған таланттар бар. Мысалы, Гүлнар Салықбаева. Сонау Саралардан келе жатқан дәстүрі бар қыздар поэзиясы Зияш Қалауова, Фариза, Марфуға, Күләш, Ақұштап, Қанипа, Шәмшия, Гүлнар Шәмшиева, Оңайгүл...

Көріп отырған шығарсыз, міне, біздің қазақ поэзиясында осындай жарық жұлдыздар бар. Осындай толқын-толқын боп ауысып отырады. Біз көбіне өзгелерге таң қалып, табынатын елміз. Анна Ахматоваға, М.Цветаеваға таң қалып жатамыз ғой. Біздің қыздар олардан бір де кем емес. Кей тұста тіпті артық кететін кездері бар. Гүлнарлардың келуі құбылыс болды. Қазір Гүлнарға еліктеп жазатындар шықты. Оңайгүлдің өлеңдері оңайлығымен де маған ұнайды. Фариза, Марфуға, Қанипа, Ақұштаптар – қазақтың үлкен маңдай алды ақындары. Бұларға қыз деп қарауға болмайды. Керек десеңіз, осы ақындар жігіттерден де ауыр жүк көтеріп, поэзиямызды асқақтатқан тұлғалар.

Ал інілерімен келетін болсам, Ұлықбек, біздің артымыздан келе жатқан толқындардың алтын діңгегі. Есенғали, Бауыржан Жақыпов, Тыныштықбек Әбдікәкімов, Маралтай...

Замандастарыма келетін болсақ, Серік Ақсұңқарұлы, Иранбек, Жұматай, Кеңшілік, Нұрлан Оразалин, Темірхан Медетбек, Шөмішбай, Жарасқан Әбдірашев, Асқар Егеубаев, Жүрсін Ерманов, Әубәкір Қайранов... Әлі де тізе беруге болады. Ақындар көп. Жақсы ақындардың көп болуы қазақтың бағы.

Ұлықбекке, Есенғалиға еліктеп жазатындар шықты.

Қазақ поэзиясы өте күшті поэзия. Осындай ортада жүріп, мықты ақын болмау, жақсы өлең жазбау күнә сияқты.

- Біз Ахмет Байтұрсынов, Мағжан Жұмабаев, Әлихан Бөкейханов сынды ұлтын сүйетін, ұлтының мүддесі жолында жанын қиюға дайын азаматтарды көре алмай қиналамыз. Тәуелсіз елміз, бірақ тіліміз төменшектеп, тұрмысымыз ауырлап тұр. Жұмыссыздық. Қиыншылық иектеп барады. Осы тығырықтан шығар жол қайсы? Ахмет, Мағжан,

Әлихан сынды азаматтар қазақтан енді қашан туады? Әлде «қолда барда алтынның қадірі жоқ» деп біз бағалай алмай жүрміз бе, ондай санлақтарды?

- Меніңше, ел болған соң, ондай ерлері жоқ деп айтуға болмайды, ерлеріміз бар, қазір де. Біздің қазіргі ең медет тұтарымыз, тәуелсіздігіміз. Өзіміз дербес мемлекет болдық қой, дүние жөнделетін шығар деп, қырық құрақ елміз ғой, елдің тыныштығы бұзылмасын деп, көмпістікке салынып отырған жайымыз бар. Ол мына заманда қажет те шығар. Бірлікті, татулықты сақтау, елдің іргесін сақтау, қазақ мемлекеті үшін өте қажет. Және осы тұрғыда Президентіміздің жүргізіп отырған саясатын мен дұрыс саясат деп бағалаймын. Ал енді ұлт үшін жүрегі қан жылап, ұлт үшін сөз айтып, ұлттың мүддесін, мұратын ойлап жүрген азаматтар да, ұлтын сүйетін патриоттар да жетерлік. Кез келген қазақ қаламгері сондай. Кез келген жазушы. Әріге бармай-ақ алдымыздағы көзі тірі ағаларымыздың барлығы да ұлттың үлкен қайраткерлері. Мысалы, Ә.Кекілбаев, М.Мағауин, Қ.Жұмаділов, Ф.Оңғарсынова, Ш.Мұртаза... Міне, мұндай қайраткерлер ұлт мүддесін көздеп, биік мінберлерден ел қамын айтып жүр. Әрбір өлеңде, әрбір сөзде айтылып жүр. Ұлттың қамын жеу, ұлт үшін отқа түсу деген көшеге шығып айғайлау емес. Дегенмен соны танып, көкірегіне тоқитын (анау жоғары жақта отырғандарға) көрер көз, естір құлақ керек. Сол жетіспейді деп ойлаймын.

- Ақын Несіпбектің пенде Несіпбекті кейде қомсынып, ұнатпай қалатын кездері бола ма? Болса қай мінездерін жақтырмай қалады?

- Көп жағдайда ақын Несіпбек мына пенде Несіпбекпен келісе алмай жатады. Кейде өзінің тіршілігінді, жүрген жүрісінді, істеген ісінді ойлап, өз-өзінді ұнатпай, іштей опық жеп, дөңбекшіп ұйықтай алмай шығатын, өзіңді-өзің жек көретін сәттер менде өте көп болады. Пендеміз ғой. Біздің де адасқан кездеріміз болды. Біз де елуге келіппіз. «Елу ердің жасы» деген. Мені қатты қинайтын мәселе – ағаларымыз бар, інілеріміз бар, барлығымыз бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығарып, ұлт үшін тізе қосып іске жұмыла алмай бара жатқанымыз, тұтаса алмай жүргеніміз үлкен өкініш. Соның ішінде өзім де бармын. Сол пендешіліктің ішінде. «Алдыңғы арба қалай жүрсе, соңғы арба солай жүреді» дейді. Алдыңғы ағбаларға еріп кеткен кездеріміз болды. Бірақ оның бәрі кешірілер еді, егер адам өз-өзіне сын көзбен қарап, әркім өзін іштей тазарта білсе. Міне, мен соны тілеймін. Өзім де соған ұмтылғым келеді. Анау «Ағалар-ай» деген Жәнібек шығарған әнде (сөзін мен жаздым) көбіне осы мәселе қозғалады. Сондықтан трибунадан ұлттың сөзін айтып, айнала бере рушыл азаматтарымыз жоқ емес. Осыдан арылсақ... Және біз отырып аламыз да, «анау ауылдың баласы рушыл» дейміз. Ол ауылдың баласы отырып: «аналар рушыл» дейді, бір-бірімізге қолымызды шошайтып отырамыз. Алдымен сол бір-бірімізге қол шошайтқанды қойып, өзіміздің ішімізге шұқшисақ, өзіміздің жүрегімізге үңілсек, онда басқаша болар еді. Мен де тап-тазамын деп айта алмаймын. Уақытпен бірге, қоғаммен бірге мен

де былғанған адаммын. Бірақ қаламның үстінде, жазудың үстінде тазарамын. Сол тазарған кезімде өзімді шексіз бақытты сезінемін. Өз ішімді ептеп тазартып келе жатырмын. Бірақ айнадай ғып жарқыратып жібердім деп тағы айта алмаймын.

- Адамның қай мінезін ұнатасыз? Қай мінезінен жиіркенесіз?

- Менің балаларыма да, достарыма да айтатын үш принципім бар. Мен өмірі дос сатып көрген жоқпын. Ұрлық жасап көрген жоқпын. Содан кейін уәдеде тұрмай, өтірік айтып көрген жоқпын. Осы үшеуіне берік болса, адамның қалған пендешілігін кешіре беремін.

- Ақынға атақ керек пе өзі?

- Былай қарасаң керек те сияқты. Атағың болса сені жұрт елейді, шенеуніктер көзге іліп, төрге оздырады. Жағдайыңа қарасады. Атағың болса тұрмысың да түзеледі. Осы жағынан қарағанда атақ керек те сияқты. Ал бұл атақ дегеніңіз осы өтпелі уақыттың ғана жемісі. Ол арғы, мәңгілікке қызмет атқара алмайды. Халық сенің атағыңа қарап сөзінді алмайды, кімнің сөзі алтын, кімнің ойы кесек, соны ғана қабылдайды. Сол ғана қалады.

Атақтың түбі – шатақ. Осының қажеті де жоқ. Бұл да бір партиядан қалған ауру ғой. Шын төреші уақыт. Уақыт тұяғының астында тапталып қалмаған жазушы ғана ұлы, міне, нағыз атақты сол... Абайды кезінде бүкіл қазақ даласы естіді, мойындады. Бірақ сол тұстағы патша өкіметі ешібір атақ берген жоқ. Солай атағы болмаған екен деп ескерусіз қалған жоқ қой. Міне, әңгіме осында. Құдайдың бергені мен адамның бергенінің айырмашылығы бар. Адамның берген атағы уақытқа қызмет атқара алмайды. Құдайдың бергені, Алланың бергені ғұмырлы болады...

- Сіз үшін өмірдің мәні неде?

- Ұрпақ сабақтастығында. Өлеңімді біреу оқыр, біреу оқымас. Бірақ өмірге келген екенмін, мына өмірдің дөңгелегін ілгері жылжытуымыз қажет. Өмірдің өз заңдылығын орындауға тиіспін. Өмірдің басты заңы – ұрпақ...

- Толстойдың «Құдай дегеніміз – махаббат» деген сөзін қалай түсінер едіңіз?

- Ей, оныға менің шама-шарқым жетпейді, көке...

- Арманыңыз бар ма?

- Арман көп қой.

- Не туралы жазуды ойлап жүрсіз?

- Мен де жоспар деген болмайды. Көңіл күйге байланысты өлең туады. Соны дер кезінде жазып қалу керек. Кейде бірдене жазып отырғаныңда екінші бір ой сарт етіп өзі келе қалды. Өлең дегеніміз жарқ ете түскен найзағай сияқты, шырт етіп жатқан сіріңкенің шиі сияқты. Кейде бір болымсыз нәрседен де жыр туып кетеді. Жапырақ селт ете түссе де... Өлең ойламаған жерден туады. Сондықтан өлеңді жоспарлап жазу деген нәрсе менің миыма кірмейді. Өлең өзі келеді. Келген өлеңді ғана жазу керек деп ойлаймын.

- Әнші Жәнібек Кәрменовтің жан досы едіңіз? Жәкеңнің сізге аса риза болған немесе қатты өкпелеген кезі болды ма?

- Екеуіміздің дос болғанымыз рас. Оның менен өзге де көптеген достары болды. Біз керемет тату жүрдік деп айта алмаймын. Біздің де шошаңдап, біздің де арамызға кара мысық жүгірген кездер болған. Бір-бірімізбен көріспей кеткен, біреулердің сөзіне еріп, бір-бірімізді жамандап, сырт айналған сәттеріміз де болған. Бірақ құрдас едік. Қатар жүрдік. Бір-бірімізбен өкпелескенмен кетіскен жоқпыз. Қайта табыстық. Бір-бірімізден кешірім сұрасқан кездеріміз болды. Жұрт сияқты өмір сүріп жүрдік. «Алтынның қолда барда қадірі жоқ» дейді, Жәнібектің көптеген әндерін кезінде жазып алып қалмағанымыз өкінішті. Жәнібек – қайталанбайтын тұлға. Жәнібектің аруағының алдында өзімнің арым таза деп ойлаймын. Мұраларын іздестіріп, жинастырып, соны сақтап қалудың шараларына жүгіріп жатырмын. Біздің қолдан келетіні іс осы енді. Жәнібекті біз ешқашан жүрегімізден өшірмейміз. Жәнібек қазақ ән өнерінің жарық жұлдызы ғой. Халқымен бірге жасай береді.

- Сіз Әлішер Науаиды аударған ақынсыз. Сізге Науаи не берді?

- Адам өзін-өзі байқайды ғой. Мен өзіме Әлішер Науаиды аударғанға дейінгі және Науаиды аударғаннан кейінгі Несіпбек деп қараймын. Әрине, бұрынғы дүниелерімнің ішінде де тәуір дүниелер бар. Бірақ олар әлі ашылмаған сияқты. Өзіме шикілеу көрінеді. Менің көзімді ашқан Әлішер Науаи. Менің шығыс поэзиясына оралуым – бақытым екен. Соны түсіндім. Маған шығыс поэзиясы басқа бір тыныс, басқа бір қанат бергендей болды. Мен Науаиды аудару үстінде көп өстім. Оны достарым да, қалың оқырман да, сыншылар да байқады. Осыдан кейін ғана мен шынайы ақындық деңгейге көтерілдім. Оған дейінгі дүниелеріме өз көңілім толмайды. Оларды қайтадан бастырғым да келмейді, шыны керек.

Жас елуге келді. Елуден кейін керемет дүние тудырамы деудің өзі қиын нәрсе. Әсіресе ақындар үшін. Құдай төтесінен бірденесін беріп, жақсы дүние туып жатса көреміз. Аз ба, көп пе, жақсы ма, жаман ба, осы күнге шейін халқыма берген дүниелеріме тәуба деймін. Егер соның ішінен елдің есінде қалатын он өлеңім болса жетеді. Он шақты әнім қалса жетіп жатыр. Менсіз де қазақтың әдебиеті, мәдениеті алтын мен інжу-маржандарға толы. Тіпті мен болмаған

күннің өзінде де қазақ әдебиетіне келіп-кетері жоқ. Ал мен осы үлкен әдебиетке тамшыдай үлес қоссам өзімді бақыттымын деп есептеймін. Жоғалып кетсем тағы да өкінбеймін. Жоғалған ақынның, жоғалған таланттың бас-аяғы мен емеспін... ол тағдырдың ісі.

Ең бастысы, жарық дүниеге келіп, сүйініп, күйініп, сүрініп, тұрып, күліп, жылап, шалқып, қамығып, ел қатарлы өмір сүрдік. Құдайға тәуба, ұрпағымыз бар. Адам үшін қажетті дүниенің бәрі де менде бар. Құдай маған талант берді. Өмірімді өлеңмен өрнектедім. Одан асқан не бақыт керек?!

Тәуба, тәуба, тәуба деймін...